

of maladapted schoolchildren can be successful only with united efforts of school psychologists, teachers and parents under a school psychologist's supervision. Such correction includes: optimizing relationships in the school social environment at all levels; engaging adults and children into a single process allowing them to exchange experiences and to create a safe environment for all participants; assistance in meeting the basic social needs of each child; stimulating socially directed activities of each group.

Key words: *deviant, rehabilitation, empathy, self-regulation, maladapted schoolchildren*

Відомості про автора

Максим Ольга Василівна, науковий співробітник лабораторії психології соціально дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна

Рябовол Тетяна Анатоліївна, старший науковий співробітник лабораторії психології дезадаптованих неповнолітніх Інституту психології ім. Г.С. Костюка, м. Київ, Україна

Maksym, Olha V., researcher, lab. of psychology of maladjusted adolescents, G.Kostiuk Institute of Psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Ryabovol, Tatyana A., a senior researcher at the Laboratory of Psychology maladjusted juveniles G. Kostiuk Institute of Psychology, Kyiv, Ukraine

E-mail: rta2008@ukr.net

E-mail: maksiola@gmail.com

УДК 159.922.73 : 614.876

Максимов М.В.

УСВІДОМЛЕННЯ СВОГО ЖИТТЄВОГО ДОСВІДУ ЯК ІНДИКАТОР СТУПЕНЮ АДАПТИВНОСТІ

Максимов М.В. Усвідомлення свого життєвого досвіду як індикатор ступеню адаптивності. У статті розглянуто

проблему визначення умов успішного процесу адаптації людини до соціуму. Показано, що особистий досвід людини відображається в наративній саморозповіді, основу якої складає автобіографічні події, які символічно об'єднали частину оточуючої об'єктивної дійсності та одночасно частину особистого суб'єктивного буття людини. Визначено, що на різних вікових етапах наративи мають свою особливу будову та змістовні характеристики, в яких виявляються особистісні якості досліджуваного та його світосприйняття. Експериментально доведено, що наратив відбиває рівень адаптованості людини до соціуму, отже, його можна використовувати як метод діагностики.

Ключові слова: процес адаптації, особистий досвід, наративна саморозповідь, діагностика.

Максимов Н.В. Осознание своего жизненного опыта как индикатор степени адаптивности. В статье рассмотрена проблема определения условий для успешного процесса адаптации человека к социуму. Показано, что личный опыт человека отображается в наративном самовысказывании, основу которого составляет автобиографические события, которые символично объединяют часть окружающей объективной действительности и одновременно часть личного субъективного бытия человека. Определено, что на разных возрастных периодах наративы имеют свое особенное строение и содержательные характеристики, в которых оказываются личностные качества исследуемого и его мировосприятие. Экспериментально доказано, что наратив отображает уровень адаптации человека к социуму, следовательно, его можно использовать в качестве метода диагностики.

Ключевые слова: процесс адаптации, личностный опыт, наративный саморассказ, диагностика.

Постановка проблеми. Проблема визначення умов успішного процесу адаптації людини до соціуму є актуальною, оскільки сучасне життя є вкрай динамічним. Особливо гостро ця

проблема постає в країнах, де політична й економічна ситуація є нестабільною. Свідома активна вибірковість переживань і вчинків в умовах суспільних змін свідчить про міру інтеграції людини, а отже, і про розуміння нею свого особистого досвіду, що також залежить від її віку та особистісних особливостей.

Особистий досвід людини відображається в наративній саморозповіді, основу якої складає автобіографічні події, які символічно об'єднали частину оточуючої об'єктивної дійсності та одночасно частину особистого суб'єктивного буття людини. Події, які отримали ранг значних (наприклад, або з раннього дитинства та з юнацьких років, або із зрілого періоду життя та сьогодення) відображають характер сприймання та відношення людини до оточуючого, інших людей, самої себе, показують, яким є суб'єкт в діях, рішеннях та оцінках, прийняту ним життєву позицію. Наратив може виступати важливим засобом психологічного пізнання такого цілісного компоненту особистісної свідомості як досвід. Наратив дає можливість наблизитись до особистості та різних аспектів її досвіду і виявити, які моменти життя стають для даної особистості подіями і в подальшому входять до її структури. Завдяки аналізу змісту текстів-автонаративів можна виявити психологічно значні структури життєвого досвіду досліджуваних різних вікових категорій та сприяти, через їх вплив, самому процесу їх особистісного розвитку. На різних вікових етапах наративи мають свою особливу будову та змістовні характеристики, в яких виявляються особистісні якості досліджуваного та його світосприйняття.

Визначення ступеня усвідомлення дитиною свого особистого досвіду та особливостей її ставлення до подій, що відбулися в її

житті, доцільно здійснювати через аналіз їхніх саморозповідей із застосуванням методу наративу. Наратив – це розповідь суб'єкта (в письмовій або усній формі) про найважливіші події із власного життя на певному відрізку часу, які відтворюють світосприймання та ставлення людини до дійсності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідома активна вибірковість переживань і вчинків свідчить про ступінь інтеграції досвіду людини, а отже, і про розуміння нею свого особистого досвіду. На думку дослідників (В.А. Аверін [1], Л.С. Виготський [2], Н.В. Чепелева [5]), ступінь розуміння свого особистого досвіду, можливо, залежить від віку та особистісних особливостей респондентів. Дослідники зазначають, що розвиток людини та її здатність до інтеграції особистого досвіду зумовлені рівнем її когнітивної та емоційної сфери, а також і віковими чинниками. Разом з цим події та їх характер визначаються тим рівнем розуміння, якого надає їм сам суб'єкт. Якщо осмислення реальності скеровується впливом неефективних психологічних захисних механізмів, то воно може спричинити емоційні порушення та неадаптивні форми поведінки.

“Наративізація свідомості” (Н.В. Чепелева) дозволяє оформити досвід особистості в оповідний модус, допомагає актуалізувати в смисли враження, переживання (Л.І. Божович, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн), які можуть ставати подіями (Н.А. Логінова, Т.М. Титаренко).

Існують дослідження різних аспектів засвоєння особистого досвіду тільки дітьми дошкільного віку (А.Е. Лагутіна) та дорослими людьми (О.М. Лактіонов). Експериментальне вивчення розуміння особистого досвіду дітьми молодшого

шкільного та підліткового віку не проводилось, хоча саме на цих вікових стадіях відбувається поступове “накопичування” змін (Ю.Л. Трофімов), з’являються стійкі новоутворення (Л.С. Виготський), що фіксуються в структурі особистості та впливають на життя в цілому.

Вихідною теоретичною основою роботи стало положення Н.В. Чепелевої про наративізацію свідомості, зокрема, досвіду особистості, тобто здатності людини описати себе та свій життєвий досвід у вигляді цілісної розповіді. Розуміння власного досвіду і себе в ньому є центральним моментом у розвитку особистості (Г.С. Костюк). З основну одиницю змістового аналізу особистого досвіду бралось поняття “подія” (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн та ін.), яке в концентрованій та цілісній формі містить основні характеристики свідомості.

У ході теоретичного аналізу нами встановлено, що особистий досвід людини відображається в наративній саморозповіді, в якій символічно поєднані явища об’єктивної дійсності та смисли суб’єктивного буття людини. Наратив дає можливість наблизитись до особистості та різних аспектів її досвіду і виявити, які ж моменти життя стають подіями і в майбутньому будуть складовими його структури.

Деякі автори (М.Л. Крослі, Дж. Комбс, Д. Фрідман) намагались поєднати наративи та особистісні утворення, зокрема, вказували на вплив наративів на формування Я-концепції. Я-концепція розглядається як наративна конфігурація, завдяки їй різні життєві події та епізоди структуруються в одне ціле. Однак реальний психологічний механізм, що забезпечує поєднання різних елементів

людського існування в одне ціле, ще не визначено.

Таким чином, теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дозволяє дійти висновку, що розповідь людини про події свого життя та висловлення свого ставлення до них, що зафіксовано у вигляді тексту-нарративу, можуть надати багато діагностичної інформації про неї. Наратив містить інформацію про ступінь розуміння суб'єктом свого особистого досвіду, а отже, дає можливість дізнатись про особливості перебігу процесу соціалізації.

Мета статті – визначити зв'язок розуміння людиною свого особистого досвіду зі ступенем її адаптивності.

У дослідженні ми виходили з припущення про те, що на різних вікових етапах нарративу, в яких відображений результат розуміння особистого досвіду, мають свою особливу будову та змістові характеристики, що відбивають особистісні якості людини, її стосунки з оточуючими, ступінь її соціальної адаптації в цілому.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження.

Використання нарративу як методу дослідження особистості зумовлює необхідність визначення критеріїв та ознак, за якими можна було б диференціювати оповідання людей про події за ступенем інтегрованості їх в особистий досвід. У лінгвістичних дослідженнях класичним вважається визначення усного нарративу, запропоноване У. Лабовим [6] та Ж. Валецьки. Дослідники вважають нарратив одним із засобів репрезентації минулого досвіду у послідовно упорядкованих реченнях, в яких зберігається часова послідовність подій. Необхідними лінгвістичними ознаками нарративу виступають наявність підрядних речень, відповідних часовій послідовності подій, і

оповідь у минулому часі.

Наратив як експериментальний метод дозволяє дослідникові виявити: яку життєву позицію займає особистість, тобто міру активності її дій в життєвих ситуаціях; емоційне забарвлення (позитивне чи негативне) психологічного простору, в якому вона перебуває; проблемні моменти життя людини, а подекуди й причину їх виникнення. Метод наративу дозволяє виявити значні події життя людини, а отже, наблизитись до різних аспектів її особистісного досвіду і враховувати ці показники для створення екологічно безпечних дослідницьких процедур.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що наратив має складно організовану структуру. Тому при дослідженні наративу як відображення дитиною свого особистісного досвіду необхідно враховувати наступні моменти: назву події із власного життя суб'єкту, наявність певного сюжету розповіді, позицію автора як суб'єкта життєдіяльності, різновиди активності, присутність інших персонажів у значній події життя, і головне, авторську оцінку того, що сталося, та її впливу на емоційну сферу досліджуваного. Існують певного роду ознаки наративу, за якими можна визначити його "якість", тобто виділити групи наративів, які свідчать про рівень інтеграції особистісного досвіду досліджуваним. Маркери наративу відображають ступінь інтегрованості особистісного досвіду суб'єкта, зокрема наявність висновків, емоційної оцінки подій, а також суб'єктної позиції автора наративу. Наявність зазначених ознак наративу свідчить про високу міру інтегрованості людиною свого особистісного досвіду.

Оскільки людина, яка не відчуває себе суб'єктом своєї життєдіяльності, не планує свого життя, то вона й не аналізує

події, які складають її життєвий досвід. Отже, інтеграція того, що відбувалося, не здійснюється. Це заважає людині робити висновки з тих помилок, що були нею зроблені, й надалі планувати свої вчинки більш продуктивно. Інтеграція свого життєвого досвіду відбувається, як правило, засобами внутрішньої мови, тобто людина ніби проговорює сама для себе ті діалоги, які в неї відбулися напередодні, словесно описує та образно уявляє ситуації, в яких вона діяла тим чи іншим чином. Це природно, оскільки людина розуміє себе за допомогою мови, усної і писемної, і через процеси розмови і письма людина постійно конструює себе. Смысл життєдіяльності людини та її досвід виражаються у внутрішньому оповіданні. Оповідна структура людського досвіду з використанням певного сюжету – літературного, історичного, архитипічного, міфологічного, зафіксованого в культурі, надає можливість осмислити, упорядкувати, власне описати події життя. Особистісний досвід може бути зафіксований у вигляді тексту-нарративу, в якому відображені не тільки події життя людини, а ще й її особистісні характеристики: Я-концепція, ціннісні орієнтації, життєві плани і перспективи. Термін “нарратив” останнім часом часто використовується у зарубіжній і вітчизняній науковій літературі в тих галузях психології і соціальних наук, де з’являється необхідність дослідження відображення самим суб’єктом власних особистих якостей, ціннісних настанов, значних подій, емоційних переживань, поведінкових реакцій, тобто різних аспектів досвіду, у вигляді саморозповіді [5].

Ми розробили процедуру аналізу тексту нарративу, в якому відображено особливості розуміння досвіду людиною. Метод застосування нарративу для виявлення ступеня адаптованості

суб'єкта (відповідно до його здатності інтегрувати свій особистий досвід) було використано для дослідження успішності процесу соціалізації дітей, підлітків та юнаків.

Експериментальну вибірку складали учні загально освітніх шкіл м.Києва та студенти закладів вищої освіти. Визначення осіб, які увійшли до зазначених двох контрастних груп (з високим рівнем особистісного розвитку «А» та з низьким - «Б») досліджуваних ми здійснювали за допомогою методу експертів та методу аналізу документів. До групи студентів з недостатнім рівнем особистісного розвитку, а отже й соціальної адаптованості увійшли особи, які мали вкрай низьку навчальну успішність (на грані відрахування), конфліктували з викладачами, були відторгнені групою, мали нарікання від персоналу гуртожитку за недостойну поведінку. Протилежну групу складали успішні студенти, яких поважали викладачі й однокурсники.

У експериментальному дослідженні, на всіх його етапах, брали участь 127 дітей других, п'ятих, сьомих та дев'ятих класів середніх шкіл № 84, № 318, середній вік яких складав 8-9 років та 12-15 років. Нами було обрано саме ці вікові періоди життя людини, оскільки за концепцією Л.С. Виготського про стадійний розвиток особистості (стабільні та кризові стадії), в проміжках між цими періодами відбувається "накопичування" змін, з'являються стійкі новоутворення, що фіксуються в структурі особистості. На другому етапі методом випадкових чисел було вибрано 70 учнів других, п'ятих, сьомих та дев'ятих класів порівну. На третьому етапі експериментального дослідження участь брали 35 молодші школярі та підлітки, в рівних пропорціях по зазначених вікових групах. На четвертому

етапі експерименту участь брали 77 досліджуваних молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку. Зазначимо, що учасників четвертого етапу дослідження було обрано для поглибленого вивчення особливостей розуміння значних подій власного життя та здатності ці значні події інтегрувати до структури особистого досвіду відповідно до ступеня адаптивності (за допомогою методу експертних оцінок).

Процес визначення міри здатності інтеграції життєвого досвіду базувався на ранжируванні якості наративів. Ми взяли за основу методику О.М.Назарук [3,4], в якій використовувались певні маркери та модифікували їх з наступними оціночними характеристиками:

1. Маркер “Заголовок”, який оцінювався за трибальною шкалою: 2 бали – наявність заголовка, який якісно відображає зміст наративу; 1 бал – наявність заголовка, який нечітко визначений або не відображає зміст; 0 балів – відсутність заголовка.

2. Маркер “Сюжет”, який оцінювався за трибальною шкалою: 2 бали – сюжет чіткий, послідовно і логічно побудований; 1 бал – певна заплутаність сюжетної лінії; 0 балів – відсутність сюжету.

3. Маркер “Висновок” (за трибальною шкалою): 2 бали – висновок чіткий, відповідає змісту розповіді; 1 бал – висновок сформульований нечітко; 0 балів – відсутність висновків.

4. Маркер “Діяльність” (трибальна шкала): 2 бали – наявна продуктивна діяльність щодо перетворення оточуючого світу або самовдосконалення; 1 бал – наявна активна діяльність, спрямована на розваги або відпочинок; 0 балів – асоціально спрямована діяльність.

Виходячи із розробленого нами алгоритму оцінки наративів, теоретично кожний досліджуваний міг отримати оцінку своєї здатності до інтеграції свого особистісного досвіду методом наративу від 1 до 12 балів.

На першому етапі констатуючого експерименту було здійснене дослідження особистого досвіду за методом наративу. Сутність цього методу полягала в тому, що в письмовій формі діти фіксували значні для них події. Другий етап дослідження був присвячений вивченню особистісних характеристик учнів. Метою цього етапу було визначення ступеня зв'язку особистісних особливостей дітей із якістю наративу. Третій етап експериментального дослідження був присвячений виявленню відмінностей наративу за своїми змістовими характеристиками у дітей двох груп: соціально неадаптованих та адаптованих. Четвертий етап експериментального дослідження проводився з метою визначення здатності дитини до інтеграції власного досвіду (та особливостей його розуміння) відповідно до ступеня її адаптивності.

Відповідно до критеріїв, визначених вище було виокремлено три різновиди наративу, що класифікувались залежно від рівня інтегрованості особистого досвіду дитини:

I. Наративи, які умовно можна назвати “досконалыми”, оскільки вони відображають високий рівень інтеграції свого особистого досвіду дитиною.

II. Наративи, які умовно можна назвати “посередніми”, оскільки вони відображають середній рівень інтеграції свого особистого досвіду дитиною.

III. Наративи, які умовно можна назвати “недосконалыми”,

оскільки вони відображають низький рівень інтеграції свого особистого досвіду дитиною.

Зазначений розподіл було здійснено на основі критеріїв – маркерів наративу, за якими ми аналізували дитячі оповідання, а саме: заголовок; наявність певного сюжету розповіді; наявність висновку; різновид діяльності або активності; наявність у автора позиції суб'єкта в оповіданні.

До першої групи були віднесені наративи, які мали заголовок; чіткий сюжет; висновок; оповідання містило інформацію про певну діяльність, а автор виступав її суб'єктом.

До другої групи були віднесені наративи, що містили принаймні половину зазначених маркерів або навіть всі, але іншої якості. Наприклад, заголовок не відображав змісту події або був відсутній; сюжет був нечіткий; висновок сформульований розмито; в оповіданні були представлені різновиди активності (але не діяльності), такі, як розваги, спілкування.

До третьої групи були віднесені наративи, які містили менш ніж половину зазначених маркерів. Наприклад, заголовок відсутній; сюжет представлений вкрай недостатньо; висновки відсутні; замість діяльності в оповіданні йдеться про неструктуровану активність; позиція суб'єкта відсутня.

Зовсім інші результати щодо рівня інтеграції свого досвіду були отримані тоді, коли групи досліджуваних були розподілені за параметром адаптованість. Аналіз розуміння соціально адаптованими та соціально неадаптованими дітьми та юнаками подій свого життя, що відображались у наративах, свідчить про відмінність ступеня інтеграції цих подій до структури особистого

досвіду. На відміну від юнаків-студентів, які за експертними оцінками були визнані як адаптовані, у соціально дезадаптованих юнаків виявлено низький рівень самоусвідомлення того, що відбувається з ними та навколо них. Про це свідчать низькі оцінки за такими маркерами нарративу: сюжет у дезадаптованих юнаків майже відсутній, висновки нечіткі або не співпадають із сюжетом події.

Таким чином, метод нарративу може бути застосовуваним як метод діагностики адаптивності. Для визначення міри адаптивності нами були визначені нормативні показники, які дали можливість стандартизувати результати за методом нарративу.

Оскільки вище нами було виявлено, що ступінь адаптованості корелює зі ступенем досконалості нарративу, ми припустили, що можливе використання нарративу як засобу (інструменту) моніторингу успішності процесу соціалізації дитини. Зрозуміло, що метод нарративу є проєктивним, а отже, принципи його побудови, застосування, його недоліки і переваги є спільними з усіма проєктивними методами.

Висновки. Процес розуміння людиною свого особистого досвіду може бути представлено у формі нарративу – розповіді про події свого життя. Особистий досвід людини, відображений в нарративній саморозповіді, символічно об'єднує навколишню об'єктивну дійсність та, водночас, особисте суб'єктивне буття людини. Події, які відображені у само розповіді свідчать про особливості сприйняття навколишнього світу, здатність до засвоєння свого життєвого досвіду, а отже й ступінь розвитку рефлексії.

2. Відповідно до віку людини нарративи мають свою особливу

будову та змістові характеристики, в яких виявляються особистісні якості респондента та його світосприйняття. Свідома активна вибірковість переживань і вчинків свідчить про рівень інтеграції, а отже, і про розуміння свого особистого досвіду. Завдяки аналізу змісту текстів-нарративів можна виявити психологічно значущі структури досвіду як дитини, так і дорослого.

3. За результатами даних, отриманих методом нарративу, встановлено, що вміння трансформувати нові враження до смислової, когнітивної, афективної сфер та інтегрувати їх до особистого досвіду залежить не тільки від вікового показника, а і від ступеня соціалізації. Це означає, що усвідомлення себе суб'єктом діяльності, здатним самостійно творити реальність, приймати рішення та відповідати за власні вчинки, розвивається відповідно до рівня соціальної адаптованості і прояв у нарративній саморозповіді суб'єктності відповідно до ступеня соціалізації свідчить про те, що серед адаптованих учнів більшість займають активну позицію в подіях власного життя, а серед досліджуваних з групи неадапованих таких лише половина.

4. Експериментально доведено, що нарратив відбиває рівень адаптованості людини до соціуму, отже, його можна використовувати як метод діагностики, спираючись на відповідні маркери. Нарратив, як проєктивний метод дослідження особистості, дозволяє виявляти, яку життєву позицію займає людина, а саме: активно чи пасивно діє у життєвих ситуаціях, наскільки успішно аналізує наслідки своїх дій, наскільки успішно відбувається процес її соціалізації.

5. Розкрито, що процес розуміння дітьми свого особистого

досвіду залежить не тільки від вікового показника, а й від ступеня соціальної адаптації;

6. Експериментально доведено зв'язок здатності дитини до інтеграції особистого досвіду із ступенем її адаптованості. Визначено вікові відмінності розуміння особистого досвіду дітьми різного віку. Розроблено принципи діагностики здатності дітей, підлітків та юнаків до інтеграції свого особистого досвіду, що ґрунтуватиметься на використанні методу наративу. Перспективи дослідження полягають у розробці методів психологічної діагностики особистісного розвитку дітей різного віку шляхом поєднання методики наративу та особливостей сприймання музики.

Список використаних джерел

1. Аверин В.А. Психология детей и подростков: Учеб. пособие. - 2-е изд., переработанное. - СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1998. - 379с.
2. Выготский Л.С. Психология развития человека. — М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005. — 1136 с.
3. Назарук О.М. Аналіз проблеми формування особистості та її досвіду в соціокультурному контексті // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології: Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С.Д. Максименка (17-18 грудня 2001 р., м. Київ). – Т. 1. – К.: Міленіум, 2002. – С. 136–139.
4. Назарук О.М. Детский нарратив: попытка экспериментального исследования // Журнал практикующего психолога, 2001, вып. 7. – С. 95–107.
5. Чепелева Н.В. Основні поняття наративної психології. Психологія. Збірник наукових праць. НПУ імені М.П. Драгоманова, Том 2, К., - 2001 – С. 3-9.

6. William L a b o v. The Study of Language in its Social Context. In «Studium Generale», 23, 1970, p. 30—87.

Spysok vykorystanykh dzherel

1. Averin V.A. Psikhologiya detey i podrostkov: Ucheb. posobiye. - 2-ye izd., Pererabotannoye. - SPb .: Izd-vo Mikhaylova V.A., 1998. - 379s.
2. Vygotskiy L.S. Psikhologiya razvitiya cheloveka. - M .: Izd-vo Smysl; Eksmo, 2005. - 1136 s.
3. Nazaruk O.M. Analiz problematizatsii formy osobistosti ta ii' dosvidu v sotsiokul'turnomu konteksti // Teoretiko-metodologichniy problematichna geneticheskaya psikhologiya: Materiali Mizhnarodnoi naukaï konferentsii, prisvyachenoï 35-rihchyu naukoï ta pedagogichnoi diyal'nosti akademika S.D. Maksimenka (17-18 grudnya 2001 r., M. Kiiïv). - T. 1. - K .: Milenium, 2002. - S. 136-139
4. Nazaruk O.M. Detskiy narrativ: popytka eksperimental'nogo issledovaniya // Zhurnal praktikuyushchego psikhologa, 2001, vyp. 7. - S. 95-107.
5. Chepelêva N.V. Osnovn ponyatiya narativnoi psikhologii. Psikhologiy. Sbornik nauchnykh trudov. NPU imeni M.P. Dragomanova, Tom 2, K., - 2001 - S. 3-9
6. William L a b o v. Izucheniye yazyka v yego sotsial'nom kontekste. V «Studium Generale», 23, 1970, s. 30-87.

Maksimov ,M.V. Awareness of life experience as an indicator of adaptability. *The article discusses the conditions determining successful adaptation to society. It shows that an individual's personal experience is reflected in the narrative self-story, the basis of which is autobiographical events, uniting symbolically a part of the surrounding objective reality and, at the same time, a part of an individual's personal subjective existence. It has been shown that such narratives at different age stages have specific structures and meaningful characteristics, which help to reveal personal qualities of respondents and their perception of the world. The performed experiment has proven that such narratives reflects an individual's adaptability to society, therefore, they can be used as a diagnostic method.*

Key words: *process of adaptation, personal experience, narrative self-story, diagnostics.*

Відомості про автора

Максимов Микола Володимирович, кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ

Maksymov, Mykola Volodymyrovych, Ph.D. in Psychology, Associate Professor, Department of Developmental Psychology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

E-mail: nmaximov@mail.ru

УДК: 159.923.2

Місенг Д.В.

СТИЛЬ ЖИТТЯ ОСОБИСТОСТІ: ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ

Місенг Д.В. Стиль життя особистості: операціоналізація поняття. *Статтю присвячено проблемі операціоналізації поняття стилю життя особистості у рамках загальнопсихологічного підходу. Стиль життя визначено як характеристику життєдіяльності особистості, що проявляється у регулярних паттернах поведінки на різних рівнях цієї життєдіяльності. Детально описано особливості прояву стилю життя на таких рівнях життєдіяльності, як рівень загального характеру взаємодії особистості зі світом, рівень конструювання особистісних стратегій і тактик життєдіяльності, рівень культурних переважень. Запропоновано та описано психодіагностичний інструментарій для діагностики стилю життя особистості на кожному із вищезазначених рівнів прояву стилю життя особистості.*

Ключові слова: *стиль життя особистості, операціоналізація поняття стилю життя, загальнопсихологічний підхід, взаємодія*